

“भारतरत्न डॉ.ए.पी.जे.अब्दुल कलाम अमृत आहार” योजनेसाठी प्रति लाभार्थी प्रति दिन देण्यात येणाऱ्या खर्चात वाढ व अंगणवाडी सेविका व मदतनीस यांना देण्यात येणाऱ्या मानधनात सुधारणा करणेबाबत...

महाराष्ट्र शासन

आदिवासी विकास विभाग

शासन निर्णय क्रमांक: आवि-२०१८/प्र.क्र.४/कार्यासन-८,

मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक, मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२.

दिनांक : २२ जून, २०१८.

वाचा : १) शासन निर्णय क्रमांक: आवि-२०१५/प्र.क्र.७८/का-८, दि.१८ नोव्हेंबर, २०१५.

२) शासन निर्णय क्रमांक: आवि-२०१६/प्र.क्र.६६/का-८, दि. ०२ ऑगस्ट, २०१६.

३) शासन निर्णय क्रमांक: आवि-२०१६/प्र.क्र.८३/का-८, दि. ०५ ऑगस्ट, २०१६.

४) भारतरत्न डॉ.ए.पी.जे.अब्दुल कलाम अमृत आहार योजनेची राज्यस्तरीय संनियत्रण समितीच्या दि. २९.०१.२०१८ रोजी पार पडलेल्या बैठकीचे इतिवृत्त.

५) आयुक्त, एकात्मिक बाल विकास सेवा योजना यांचे दिनांक ११.०४.२०१८ रोजीचे पत्र.

प्रस्तावना:-

अनुसूचित क्षेत्रातील कुपोषण, मातामृत्यू, बालमृत्यू व कमी वजनाची बालके जन्माला येणे यांसारख्या गंभीर समस्यांचे निर्मूलन करण्यासाठी राज्यातील १६ आदिवासी जिल्ह्यातील १०५ एकात्मिक बाल विकास प्रकल्पांतर्गत असलेल्या अंगणवाडयामार्फत अनुसूचित क्षेत्रातील गरोदर स्त्रिया व स्तनदा मातांना एक वेळचा चौरस आहार देण्यासाठी भारतरत्न डॉ.ए.पी.जे.अब्दुल कलाम अमृत आहार योजना शासन निर्णय दि.१८ नोव्हेंबर, २०१५ अन्वये सुरु करण्यात आली आहे. सदर योजनेअंतर्गत प्रती लाभार्थी प्रति दिन आहाराचा सरासरी खर्च रु. २५/- एवढा मंजूर करण्यात आलेला आहे.

आहाराचा सरासरी खर्च हा सदर योजना सुरु करतेवेळी आहार तयार करण्यासाठी लागणाऱ्या कच्च्या मालाच्या त्या वेळच्या किंमती विचारात घेऊन निश्चित करण्यात आल्या होत्या. दरम्यानच्या काळात कच्च्या मालाच्या भावात झालेली दरवाढ तसेच क्षेत्रीय कार्यालयाकडून आहारासाठी रक्कम अपूरी पडत असल्याची बाब निवेदनाद्वारे शासनाच्या निदर्शनास आणून देण्यात आली आहे.

सदर योजना अधिक परिणामकारकतेने राबविता यावी यासाठी जिल्हा परिषदांनी स्वनिधीतून अतिरिक्त निधी या योजनेस उपलब्ध करून देण्याबाबतचे शासन परिपत्रक, दि. २०.१२.२०१७ अन्वये निर्गमित करण्यात आलेले आहे.

भारतरत्न डॉ.ए.पी.जे.अब्दुल कलाम अमृत आहार योजनेची अंमलबजावणी अंगणवाडी सेविका व अंगणवाडी मदतनीस यांचेमार्फत करण्यात येत आहे. अंगणवाडी सेविका व अंगणवाडी मदतनीस यांना सदर योजनेअंतर्गत गरोदर स्त्रिया, स्तनदा मातांना यांचेसाठी चौरस आहार शिजवून खाऊ घालणे तसेच ७ महिने ते ६ वर्षे वयोगटातील बालकांना उकडलेले अंडे व केळी हा आहार देण्याची जबाबदारी सोपविण्यात आली आहे. सदर कामे ही त्यांच्याकडील राबविण्यात येत असलेल्या अन्य योजनांव्यतिरिक्त आहेत. त्याअनुषंगाने अंगणवाडी सेविका व अंगणवाडी मदतनीस यांना नियमित मिळणा-या मानधना व्यतिरिक्त या योजनेची अंमलबजावणी करण्यासाठी प्रत्येकी रु.२५०/- प्रतिमाह मानधन देण्यात येत आहे.

सदर योजनेच्या संनियंत्रणासाठी स्थापन केलेल्या राज्यास्तरीय संनियंत्रण समितीच्या दि. २९.०१.२०१८ रोजी झालेल्या बैठकीमध्ये गरोदर स्त्रिया, स्तनदा मातांना देण्यात येणाऱ्या आहारासंबंधी व त्याच्या प्रती दिन प्रती लाभार्थी सरासरी खर्चाबाबत चर्चा झाली. यामध्ये पुरेसा पोषक आहार देण्यासाठी आहाराच्या खर्चात वाढ करणे तसेच राज्यातील अंगणवाडी सेविका व अंगणवाडी मदतनीस यांच्या मानधन वाढीची मागणी लक्षात घेता ही योजना प्रभावीपणे कार्यरत राहून कुपोषणाचे निर्मूलन करण्याचे उद्दिष्ट साध्य करण्यासाठी आहाराच्या खर्चात वाढ करणे व अंगणवाडी सेविका व अंगणवाडी मदतनीस यांच्या मानधनात वाढ करणे उचित असल्याचे मत राज्यस्तरीय समितीने व्यक्त केले.

त्याअनुषंगाने प्रती दिन प्रती लाभार्थी चौरस आहाराच्या खर्चात वाढ करण्याच्या संदर्भात अन्नघटक निहाय उष्मांक, प्रथिने, मेद, लोह इ. घटकांचे प्रमाण निश्चित करण्याबाबत आदिवासी विकास विभाग, महिला व बाल विकास विभाग, एकात्मिक बाल विकास सेवा आयुक्तालय व राजमाता जिजाऊ माता-बाल आरोग्य व पोषण मिशन या विभागाच्या अधिकाऱ्यांसमवेत झालेल्या बैठकीच्या अनुषंगाने एकात्मिक बाल विकास सेवा आयुक्तालयाने, राजमाता जिजाऊ मिशन माता-बाल आरोग्य व पोषण मिशन व युनिसेफ यांच्या तज्ञांकडून अन्नघटकातील सुधारणा व त्याच्या नविन दराचा प्रस्ताव शासनाकडे सादर केला आहे.

भारतरत्न डॉ.ए.पी.जे.अब्दुल कलाम अमृत आहार योजनेअंतर्गत लाभार्थ्यांना देण्यात येणाऱ्या आहाराचा दर्जा चांगला रहावा यासाठी आहार खर्चाच्या रकमेत वाढ करणे तसेच अंगणवाडी सेविका व मदतनीस यांच्या मानधनात वाढ करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधिन होती.

शासन निर्णय:-

भारतरत्न डॉ.ए.पी.जे.अब्दुल कलाम अमृत आहार योजनेच्या दि. १८ नोव्हेंबर, २०१५ रोजी निर्गमित केलेल्या शासन निर्णयाच्या अनुषंगाने राज्यस्तरीय संनियंत्रण समितीच्या दि.२९.०१.२०१८ रोजीच्या बैठकीत घेतलेल्या निर्णयानुसार तसेच एकात्मिक बाल विकास सेवा योजना आयुक्तालयाने केलेल्या शिफारसीनुसार एक वेळच्या चौरस आहारातील अन्नघटक बदलास व आहार खर्चातील वाढ आणि अंगणवाडी सेविका व मदतनीस यांच्या मानधनात वाढीबाबत घेतलेल्या निर्णयाच्या अनुषंगाने खालील प्रमाणे शासन मान्यता देत आहे.

- १) गरोदर स्त्री व स्तनदा मातांना एक वेळचा चौरस आहारासाठी प्रती लाभार्थी प्रती दिन सरासरी खर्च रु. २५/- वरून रु. ३५/- करण्यास मंजूरी देण्यात येत आहे.
- २) अंगणवाडी सेविका व मदतनीस यांना योजनेची अंमलबजावणी करण्यासाठी मिळणारे मानधन प्रत्येकी रु.२५०/- ऐवजी प्रत्येकी रु. ५००/- प्रतिमाह देण्यास मान्यता देण्यात येत आहे.
- ३) टप्पा २ अंतर्गत ७ महिने ते ६ वर्ष वयोगटातील बालकांना अंडी/केळी देण्यात येत आहे. त्यांचा दर हा रु. ५/- च्या ऐवजी रु. ६/- करण्यास मान्यता देण्यात येत आहे.
- ४) एक वेळच्या चौरस आहारातील अन्नघटक निहाय उष्मांक, प्रथिने, मेद, लोह इ. घटकांचे प्रमाण व आहार तक्ता अनुक्रमे सोबतच्या परिशिष्ट - "अ" व "ब" प्रमाणे राहील.
- ५) अमृत आहार योजनेकरिता करण्यात येणारी अंडी खरेदी ही बचतगटांच्या माध्यमातून चालविल्या जाणाऱ्या कुक्कुटपालन योजनांमधून / शासनाच्या पथदर्शी प्रकल्पांमधील

कुक्कुटपालन प्रकल्पांमधून स्थानिकरित्या करण्यात यावी. त्यातून उपलब्ध होत नसेल तर स्थानिक बाजारातून खरेदी करण्यात यावी.

- ६) उपरोक्त सुधारित दर हे दि. ०१ जुलै, २०१८ पासून लागू राहातील.
- ७) अंगणवाडी सेविकांनी उपरोक्त खर्चाचे लेखे नियमितपणे अद्ययावत करून आहार समितीच्यामार्फत ग्रामसभेस सादर करावे.
- ८) आहार समितीने या योजनेची व आहार खर्चाच्या सुधारणेची माहिती अंगणवाडी केंद्र व ग्रामपंचायतीच्या दर्शनी भागावर प्रसिध्द करावी.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०१८०६२२१७५८४१४५२४ असा आहे. हा आदेश डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(ल. गो. ढोके)

उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

- १) मा.राज्यपालांचे सचिव, राजभवन, मुंबई.
- २) मा.मुख्यमंत्र्यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- ३) मा.मंत्री (आदिवासी विकास) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
- ४) मा.मंत्री (महिला व बाल विकास) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
- ५) मा.मंत्री (सार्वजनिक आरोग्य व कुटुंब कल्याण) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- ६) मा.मंत्री (अन्न व नागरी पुरवठा) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- ७) मा.राज्यमंत्री (आदिवासी विकास) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- ८) सर्व मंत्री / राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- ९) सर्व मा. संसद सदस्य.
- १०) सर्व मा. विधानसभा / विधानपरिषद सदस्य, महाराष्ट्र विधानमंडळ.
- ११) मा.मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन, मंत्रालय, मुंबई.
- १२) अपर मुख्य सचिव, नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- १३) अपर मुख्य सचिव, वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- १४) अपर मुख्य सचिव, सार्वजनिक आरोग्य विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- १५) प्रधान सचिव, महिला व बाल विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- १६) प्रधान सचिव (वित्त), वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- १७) प्रधान सचिव, आदिवासी विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- १८) सचिव, ग्राम विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- १९) सचिव, अन्न व नागरी पुरवठा विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

- २०) आयुक्त, आदिवासी विकास, नाशिक.
- २१) आयुक्त, आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था ,पुणे.
- २२) व्यवस्थापकीय संचालक , महाराष्ट्र राज्य आदिवासी विकास महामंडळ, नाशिक .
- २३) महासंचालक, राजमाता जिजाऊ पोषण मिशन, नवी मुंबई.
- २४) आयुक्त, कुटुंब कल्याण,मंत्रालय, मुंबई.
- २५) आयुक्त, एकात्मिक बाल विकास सेवा योजना, सी.बी.डी. बेलापूर, नवी मुंबई.
- २६) संचालक, सार्वजनिक आरोग्य संचालनालय,मुंबई.
- २७) सर्व विभागीय आयुक्त.
- २८) सर्व जिल्हाधिकारी (संबंधित)
- २९) युनिसेफ राज्यप्रमुख, मुंबई.
- ३०) स्वयंसेवी संस्थांचे प्रतिनिधी.
- ३१) मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद (अनुसूचित क्षेत्र/सर्व आदिवासी जिल्हे).
- ३२) सर्व अपर आयुक्त, आदिवासी विकास.
- ३३) सर्व प्रकल्प अधिकारी, एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प.
- ३४) प्रकल्प अधिकारी, एकात्मिक बाल विकास प्रकल्प (१६ जिल्हे)
- ३५) सह संचालक, माहिती व प्रसिध्दी संचालनालय, मुंबई.
- ३६) सह संचालक, आरोग्य संचालनालय, मुंबई.
- ३७) सर्व जिल्हा आरोग्य अधिकारी, जिल्हा परिषद.
- ३८) सर्व संबंधित उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी, बाल कल्याण, जिल्हा परिषद.
- ३९) जिल्हा कोषागार अधिकारी (संबंधित जिल्हे).
- ४०) महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता), मुंबई / नागपूर.
- ४१) महालेखापाल (लेखापरिक्षा), मुंबई / नागपूर.
- ४२) वित्त विभाग (व्यय -१४), मंत्रालय, मुंबई -३२
- ४३) सर्व सहसचिव /उपसचिव, आदिवासी विकास विभाग,मंत्रालय,मुंबई-३२.
- ४४) निवड नस्ती -कार्यासन (८).

**शासन निर्णय क्रमांक आवि-२०१८/प्र.क्र.४/कार्यासन -०८ चे दि. २२.०६.२०१८ रोजीचे
परिशिष्ट-अ
अन्नघटकनिहाय उष्मांक, प्रथिने, मेद, लोह यांचे प्रमाण दर्शविणारा तक्ता**

परिशिष्ट - अ

अन्न घटक	वजन (ग्रॅम)	कॅलरी (कि.कॅलरी)	प्रथीने (ग्रॅम)	मेद (ग्रॅम)	कॅल्शियम (मि.ग्रॅ.)	लोह (मि.ग्रॅ.)	किंमत (रुपये)	प्रमाण
चपाती/भाकरी	१००	३४६.००	११.८	१.५	४१.००	५.३०	३.२५	३ चपाती/२ भाकरी
तांदूळ	६०	२००.००	४.०८	०.३०	६	०.४२	२.५०	२ वाटी
कडधान्ये-डाळ	३०	१००.५	६.६९	०.५१	२१.९	०.८१	३.५०	१ वाटी घट्ट डाळ
शेगंदाणा लाडू (राजगिरा / दलिया / आळशी/ साखर / गुळासह)	४०	२११.६	९.४५	१५	३३.७५	०.९३	५.००	१ (४० ग्रॅम)
१ अंडे / २ केळी	५०	८६.५	६.६५	६.६५	६.६५	१.८१६५	६.००	१ अंडी/ २ केळी
हिरव्या पालेभाज्या / फळभाज्या	७०	८१.९	०.८४	०.२१	११.९	०.२५	४.७५	१ वाटी
खाद्यतेल	२५	२२५		२५			३.२५	५ चमचे
आयोडीनयुक्त मीठ							०.२५	-
मसाला							१.५०	-
लिंबू							०.५०	-
इंधन / गॅस पूनर्भरणी							३.००	-
इतर आनुषांगिक खर्च							१.५०	-
एकूण	३७५	१२५१.५	३९.५१	४९.१७	१२१.२	९.५२६५	३५.००	

शासन निर्णय क्रमांक आविवि-२०१८/प्र.क्र.४/कार्यासन -०८ चे दि. २२.०६.२०१८ रोजीचे परिशिष्ट-ब
सोमवार ते शनिवार साठीचा आहार तक्ता
परिशिष्ट-ब

दिवस	अन्न घटक १	अन्न घटक २	अन्न घटक ३	अन्न घटक ४	अन्न घटक ५
सोमवार	चपाती/भाकरी	भात	डाळ, हिरवी पालेभाजी / फळभाजी	अंडी/पर्यायी अन्न घटक	शेंगदाणा लाडू
मंगळवार	चपाती/भाकरी	भात	डाळ, हिरवी पालेभाजी/ फळभाजी	अंडी/पर्यायी अन्न घटक	शेंगदाणा लाडू
बुधवार	चपाती/भाकरी	भात	डाळ, हिरवी पालेभाजी/ फळभाजी	अंडी/पर्यायी अन्न घटक	शेंगदाणा लाडू
गुरुवार	चपाती/भाकरी	भात	डाळ, हिरवी पालेभाजी/ फळभाजी	अंडी/पर्यायी अन्न घटक	शेंगदाणा लाडू
शुक्रवार	चपाती/भाकरी	भात	डाळ, हिरवी पालेभाजी/ फळभाजी	अंडी/पर्यायी अन्न घटक	शेंगदाणा लाडू
शनिवार	चपाती/भाकरी	भात	डाळ, हिरवी पालेभाजी/ फळभाजी	अंडी/पर्यायी अन्न घटक	शेंगदाणा लाडू